

Andrzej Paweł Bieś SJ, Robert Danieluk SJ
Ludwik Grzebień SJ, Marek Inglot SJ

POLONICA

w Archiwum Rzymskim
Towarzystwa Jezusowego

Tom 5

Russia

Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna IGNATIANUM
Wydawnictwo WAM
Kraków 2008

© Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum, 2008
ul. Kopernika 26, 31-501 Kraków

Redakcja naukowa
Ludwik Grzebień SJ

Projekt okładki
Andrzej Sochacki

Redakcja techniczna
Jacek Zaryczny

ISBN 978-83-89631-96-1 (Ignatianum)
ISBN 978-83-7505-179-7 (WAM)

Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę
w latach 2005-2007 jako projekt badawczy
nr 1 HO1G 029 28

Przygotowanie publikacji do druku dofinansowane przez
INSTITUTUM HISTORICUM SOCIETATIS IESU

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 KRAKÓW
tel. 012 62 93 200 • fax 012 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 012 62 93 254-256
fax 012 430 32 10
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

Zapraszamy do naszej KSIĘGARNI INTERNETOWEJ
<http://WydawnictwoWAM.pl>
tel. 012 62 93 260
tel. / fax 012 62 93 261

Drukarnia Wydawnictwa WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
INTRODUCTION	7
EXPLICATIO ABBREVIATIONUM.....	9
Russ. 1001	11
<i>Societas Jesu in Alba Russia superstes, quo jure? 1773-1798</i>	
Russ. 1002	24
<i>Societas Jesu in Alba Russia conservata, 1773-1783</i>	
Russ. 1003	26
<i>Societas Jesu in Alba Russia, 1773-1798</i>	
Russ. 1004.....	48
<i>Societas Jesu in Russia a 1 II 1799 ad 26 III 1805</i>	
Russ. 1005	69
<i>Societas Jesu in Alba Russia, 1805-1814</i>	
Russ. 1006.....	84
<i>Societas Jesu in Alba Russia, 1815-1820</i>	
Russ. 1007.....	93
<i>Litterae annuae, historia domorum, etc., 1784-1820</i>	
Russ. 1008.....	95
<i>Societas Jesu in Alba Russia: Biographica</i>	
Russ. 1009.....	100
<i>De rebus ecclesiasticis in Russia, in reliquis regionibus Slavicis et inter Orientales in universum</i>	
Russ. 1010	103
<i>Die Jesuiten an der Volga, 1803-1820</i>	
Russ. 1011.....	104
<i>Ignazio Pietroboni, Varia historica de Societate in Russia</i>	
Russ. 1012	104
<i>P. Ignazio Pietroboni, Historia Societatis Jesu in Alba Russia, 1773-1819. Codex</i>	
Russ. 1013	105
<i>Ignazio Pietroboni, Vicende della Compagnia di Gesù</i>	

nella Russia, sotto il Pontificato di Clemente XIV e di Pio VI	
Russ. 1014	106
Collectanea de historia Societatis Jesu in Russia et alibi	
Russ. 1015	107
Regesta originalia epistolarum vicariorum et generalium in Russia, 1783-1825	
Russ. 1016	140
Regesta originalia epistolarum vicariorum generalium in Russia, 1802-1808	
Russ. 1017.....	163
Regesta originalia epistolarum vicariorum generalium in Russia, 1809-1814	
Russ. 1018	174
Regesta originalia epistolarum vicariorum generalium in Russia, 1810-1819	
Russ. 1019	198
Regesta apographarum epistolarum vicariorum generalium in Russia, 1778-1798. [T. 1]	
Russ. 1020	213
Regesta apographarum epistolarum vicariorum generalium in Russia, 1798-1805. [T. 2]	
Russ. 1021	228
Regesta apographarum epistolarum praepositorum generalium in Russia, 1805-1809. [T. 3]	
Russ. 1022	247
Regesta apographarum epistolarum praepositorum generalium in Russia, 1810-1813. [T. 4]	
Russ. 1023	261
Regesta apographarum epistolarum praepositorum generalium in Russia, 1814-1817. [T. 5]	
Russ. 1024	269
Regesta apographarum epistolarum praepositorum generalium in Russia, 1817-1820. [T. 6]	
Russ. 1025	276
Regesta apographarum epistolarum vicariorum generalium in Russia („Extravagantes”). [T. 7]	
Russ. 1026	285
Regesta apographarum epistolarum vicariorum generalium et praepositum generalium in Russia (cum indice). [T. 8]	
Russ. 1027	294
Acta Congregationum Generalium in Alba Russia	
Russ. 1028	300

Apographa quarundam epistolarum, quae in tabulario Provinciae Poloniae SJ asservantur, 1801-1819	
Russ. 1029	303
Historia Societatis Jesu Russiacae conservatae in Alba Russia et propagatae	
Russ. 1030	303
Collectio formularum votorum simplicium et renovationum votorum in Russia, 1795-1806. (Autographa)	
Russ. 1031-1031 bis	307
Diarium Societatis Jesu in Alba Russia, 1805-1807	
Russ. 1032	308
Memorialia, epistolae, catalogi et vota, documenta varia	
Russ. 1033	311
Joannes Ludovicus Rozaven, Les Jésuités de la Russie Blanche	
Russ. 1034	311
Archivum de Loyola: Societas Jesu in Russia	
Russ. 1035 (olim Pol. 91)	312
Professi 4 votorum, 1783-1820	
Russ. 1036 (olim Pol. 92)	316
Coadiutores spirituales et temporales, 1783-1819	
Russ. 1037	319
Catalogi Societatis Jesu in Alba Russia	
Russ. 1038	320
Varia de suppressione Societatis	
BIBLIOGRAFIA	323
INDEX PERSONARUM	325

WPROWADZENIE

Wydajemy ostatni tom inwentarza Poloników z Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI), zawartych w osobnym dziale: *Russia*, obejmującym dokumenty dotyczące istnienia zakonu jezuitów na Białorusi od chwili kasaty zakonu w 1773 roku aż do jego wydalenia z Rosji w 1820 roku. Zakon, który ocalał na ziemiach polskich zabranych podczas pierwszego rozbioru Polski w 1772 roku, składał się głównie z Polaków, do których dołączyli po 1780 roku liczni jezuiti z innych krajów europejskich. Posiadali oni na Białorusi własny zarząd z wikariuszem generalnym, a następnie generałem zakonu. Dział *Russia* obejmuje głównie dokumentację dotyczącą legalności istnienia jezuitów na Białorusi, akta kongregacji, jakie odbywały się w Połocku, historii prowincji białoruskiej, katalogi jezuitów, autografy złożonych ślubów zakonnych oraz korespondencję urzędową i prywatną przelożonych generalnych zakonu oraz niektórych jezuitów z osobami całej niemal Europy i Ameryki Północnej. Zrąb archiwum wywieźli jezuiti w 1820 roku z Połocka i znajduje się on obecnie w Archivum Romanum Societatis Iesu. Wiele dokumentów z dawnego archiwum jezuitów na Białorusi znajduje się również w Polsce (Kraków), w Rosji (Moskwa, St. Petersburg) i na Białorusi (Mińsk).

Najbardziej wartościowa dla historyków część Archivum Romanum Societatis Iesu obejmuje dokumenty sprzed kasaty zakonu (1773 r.). *Polonica* z tego okresu zostały opublikowane w t. 1-4 naszego zbioru. Po wznowieniu działalności Towarzystwa Jezusowego na całym świecie w 1814 roku oraz po wydaleniu jezuitów z Rosji w 1820 roku generał zakonu rezydował ponownie w Rzymie i odtąd tworzono też nową część archiwum zakonnego, obejmującą dokumentację za wiek XIX i XX. Dział *Russia* stanowi zatem kłamrę łączącą dawne Towarzystwo Jezusowe z nowszym okresem dziejów zakonu.

Zbiory Archivum Romanum Societatis Iesu były zawsze przedmiotem żywego zainteresowania Polaków. Głównie w oparciu o jej zasoby Stanisław Załęski stworzył wiekopomne dzieło *Jezuici w Polsce* (t. 1-5, Lwów-Kraków 1900-1906). W ostatnim czasie okresem białoruskim Towarzystwa Jezusowego zajmowało się w swoich publikacjach i arty-

kułach liczne grono historyków, z Polaków głównie Marek Inglot i Irena Kadulska.

Inwentarze wydajemy w językach oryginalnych, głównie w języku łacińskim, by mogły służyć również dla badaczy spoza Polski. Zachowujemy pisownię oryginalną. Dla użytkowników polskich załączono niekiedy zwięzłe wprowadzenia do poszczególnych rodzajów źródeł oraz przygotowano krótkie streszczenia niektórych dokumentów w języku narodowym. W miarę możliwości podano też publikacje, w których poszczególne dokumenty zostały już opublikowane.

Dział *Russia* składa się zarówno z luźnych oryginalnych dokumentów i listów, przeważnie niepaginowanych, jak też z większych paginowanych kodeksów z przełomu XVIII i XIX wieku oraz nowszych z początku XX wieku. Nie posiadając wyraźnego oznaczenia stron dokumentów luźnych, w inwentarzu podaliśmy dla poszczególnych dokumentów ilość stron tekstu (*p.* - *pagina*), a nie karty (*f.* - *folium*). Poszukiwanie dokumentów luźnych w tym dziale ARSI ułatwia znacznie wprowadzona dodatkowa sygnatura, podana na końcu każdego opisu, na którą składają się cyfry kolejnego tomu, fascykułu i dokumentu.

Podane w obecnym inwentarzu dokumenty zostały dla dalszych badań naukowych w większości utrwalone na nośnikach elektronicznych i są przechowywane w Bibliotece Naukowej Księża Jezuitów w Krakowie przy ul. Kopernika 26.

Podziękowania należą się Instytutowi Historycznemu Towarzystwa Jezusowego (Institutum Historicum Societatis Iesu) w Rzymie, który popierał najpierw akcję mikrofilmowania poloników, a potem wspierał naszą akcję wydawniczą. Wyrazy wdzięczności należą się również Ministerstwu Nauki i Informatyzacji za poparcie finansowe przygotowania obecnej publikacji w ramach projektów badawczych.

Russ. 1001

SOCIETAS JESU IN ALBA RUSSIA SUPERSTES, QUO JURE? 1773-1785-1798

Dokumenty zebrane w „Russia 1001” dotyczą legalności istnienia zakonu jezuitów na Białorusi oraz ważnych wydarzeń związanych z ocaleniem i rozwojem Towarzystwa Jezusowego pod panowaniem carskiej Rosji. Prezentują stanowisko kościelne, w tym papieża Piusa VI i Kurii Rzymskiej, reakcje niektórych monarchów europejskich na istnienie zakonu w Rosji, a także stanowisko carycy Katarzyny II i arcybiskupa Stanisława Siestrzencewicza w sprawie zachowania zakonu. Dotyczą otwarcia nowicjatu jezuickiego w Połocku, wznowienia studiów zakonnych, organizacji zakonnej prowincji białoruskiej oraz rządów pierwszych wikariuszy generalnych zakonu Stanisława Czerniewicza i Gabriela Lenkiewicza.

Index generalis ad vol. primum „Russia”, p. 1-11.

Fasc. O: Litterae vicariorum generalium et praepositorum generalium in Alba Russia

1. Litterae [exhortatoriae] R. P. Stanislai Czerniewicz, vicarii generalis SJ ad patres et fratres eiusdem Societatis in Alba Russia, Anno 1777, f. 1r-2v.

♦ Druk: *Litterae R. P. Stanislai Czerniewicz, Vicarii Generalis S.J. ad Patres et Fratres eiusdem Societatis in Alba Russia, Anno 1777*. „Nasze Wiadomości” 1 (1904-1906), s. 54-57.

2. Epistola [exhortatoria] R. P. Stanislai Czerniewicz, vicarii generalis SJ, ad patres et fratres eiusdem Societatis in Alba Russia, Polociae, 6 VII 1778, f. 3r-8r.

♦ Druk: *Epistola R. P. Stanislai Czerniewicz, Vicarii Generalis S. J. ad Patres et Fratres eiusdem Societatis in Alba Russia*. „Nasze Wiadomości” 1 (1904-1906), s. 217-228.

3. Epistola [exhortatoria] R. P. Stanislai Czerniewicz, vicarii generalis SJ, ad patres et fratres eiusdem Societatis in Alba Russia, Polociae, 16 VI 1781, f. 9r-9v.

♦ Druk: *Epistolae R. P. Stanislai Czerniewicz, Vicarii Generalis S. J. ad Patres et Fratres eiusdem Societatis in Alba Russia*. „Nasze Wiadomości” 1 (1904-1906), s. 303-305.

4. Epistola exhortatoria R. P. Stanislai Czerniewicz, vicarii generalis SJ, ad patres et fratres eiusdem Societatis in Alba Russia, de cultu SS. Cordis Jesu, Polociae, 8 V (v.s.) 1784, f. 10r-11r.

♦ Druk: *De cultu SS. Cordis Jesu*. „Nasze Wiadomości” 1 (1904-1906), s. 305-308.

5. Epistola R. P. Gabrielis Lenkiewicz, vicarii generalis SJ, de cultu S. P. N. Ignatii, Polociae, 4 VII 1790, f. 11v-13r.

♦ Druk: *Epistolae Praepositorum Generalium S.J. in Alba Russia. R. P. Gabrielis Lenkiewicz, Vicarii Generalis S.J. De cultu S. P. N. Ignatii*. „Nasze Wiadomości” 1 (1904-1906), s. 424-428.

6. Epistola A. R. P. Francisci Kareu, praepositi generalis SJ post confirmatam a Pio P.P. VII Societatem in Alba Russia, Polociae, 26 IX 1801, f. 13v-14r.

♦ Druk: *Epistola A. R. P. Francisci Kareu, Praepositi Generalis S. J. post confirmatam a Pio PP. VII Societatem in Alba Russia*. „Nasze Wiadomości” 1 (1904-1906), s. 428-430.

7. Epistola A. R. P. Gabrielis Gruber, praepositi generalis SJ, occasione restitutae Societatis nostrae in regio utriusque Siciliae, Petropoli, 5 IX 1804, f. 15r-15v.

♦ Druk: *Epistola A. R. P. Gabrielis Gruber, Praepositi Generalis S. J. occasione restitutae Societatis nostrae in regno utriusque Siciliae*. „Nasze Wiadomości” 2 (1906-1909), s. 478-479.

8. Epistola enciclica A. R. P. Thaddaei Brzozowski, praepositi generalis Soc. Jesu, scripta post advectum corpus V[enerabilis] Martyris Andreae Bobola Polociam Anno 1808, f. 16r-18v.

♦ Druk: *A. R. P. Thaddaei Brzozowski, Praepositi Generalis Soc. Jesu Epistola Encyclica... scripta pod advectum corpus V. Martyris Andreae Bobola Polociam anno 1808*. „Nasze Wiadomości” 1 (1904-1906), s. 162-168.

Epistola P. Casimiri Sobolewski ad cuidam patrem rectorem [P. Valentinum Paczkowski?, rectorem collegii Polocensis?], de decreto Caroli III, regis Hispaniarum, Varsaviae, 18 V 1767, p. 1-2, pol. – Summarium ex epistola P. Casimiri Sobolewski, p. 1, lat.

Epistola P. Thomae Karwacki, provincialis provinciae Lituaniae, ad rectores et superiores Societatis, de preparatione documentorum triennialium (historiae domorum, annuae, exempla votorum, catalogi triennales), Grodnae, 30 VI 1773, p. 1-2, lat.

Fasc. I: Legitima potestas P. viceprovincialis Stanislai Czerniewicz

Index, p. 1-2.

1. Litterae patentes A. R. P. Laurentii Ricci SJ, praepositi generalis, quibus R. P. Stanislaum Czerniewicz rectorem Polocensis collegii constituitur, Romae, 12 VIII 1769, typis impressum cum sigillo, p. 1, lat., 1-I-1.

2. Epistola R. P. Laurentii Ricci ad R. P. Franciscum Kareu, vice-rectorem Polocensem, de duabus litteris Stanislai Czerniewicz SJ datis, Romae, 2 I 1773, p. 1, lat., 1-I-2.

3. Copia eiusdem epistolae, p. 1, 1-I-3.

4. Epistola R. P. Casimiri Sobolewski, praepositi provincialis, ad R. P. Stanislaum Czerniewicz, officium viceprovincialis commendat, Varsaviae, 25 X 1773, p. 1-2, lat., 1-I-4.

5. Epistola R. P. Casimiri Sobolewski ad R. P. Stanislaum Czerniewicz, Varsaviae, 15 I 1776, p. 1-4, lat., 1-I-5.

Fasc. II: Interventus potestatis ecclesiasticae et civilis, 1773-1776

Index, p. 1-7.

1. Illmus Ignatius Massalski, episcopus Vilnensis, ad patres superiores Societatis Jesu; cum breve suppressionis in Russia nondum sit promulgatum, moneat, ut Socii Jesu se in suo statu remaneant, Varsaviae, 29 IX 1773, p. 1-2 (apographum authenticum), pol., 1-II-1.

2. Apographum simplex eiusdem epistolae, p. 1-2, pol., 1-II-2.

3. Versio latina eiusdem epistolae, p. 1, 3-4, lat., 1-II-3.

4. Alia copia latina eiusdem epistolae, p. 1-2, lat., 1-II-4.

5. Supplex libellus porrectus Imperatoriae Majestati Catharinae II, Petropoli, per manus Illustrissimi comitis Zachariae Czernyszew, Albae Russiae gubernatoris, in exitu anni 1773, p. 1-4, lat., 1-II-5.

♦ Druk: Ingłot Marek, *La Compagnia di Gesù nell'impero Russo (1772-1820) e la sua parte nella restaurazione generale della Compagnia*. Roma (PUG) 1997, s. 263-265.

6. Memoriale che i Gesuiti... Supplex libellus (cfr nr 5) p. 1-7, ital., 1-II-6.

7. Traduzione del Memoriale et brevis synopsis Libelli supplicis. Risposta dell'Imperatrice Catharine II, p. 1-2, ital., 1-II-7.

8. Promesses de [Stanislao] Siestrzencewicz à Catharine II, [november/december 1773], p. 1-2, gall., 1-II-8.

9. I. Copie de lettre de Monseigneur [Stanislas] Siestrzencewicz, évêque de Mallo, à Monseigneur [Joseph] Garampi, nonce apostolique à Varsovie, St. Petersburg, 1/12 I 1774 (gall.); II. Litterae Illustrissimi Domini [Zachariae] Czernyszew, supremi exercituum praefecti, datae Illmo D. nominato Albae Russiae episcopo [Stanislao Siestrzencewicz], 18/29 I 1774, p. 1-2, lat., 1-II-9.

10. Responsum episcopi Mallensi Stanislai Siestrzencewicz ad Illmum Josephum Garampi, nuntium apostolicum in Varsavia, 1774, p. 1-2, ital., 1-II-10.

11. I. Epistola Zachariae Czernyszew ad episcopum Stanislaum Siestrzencewicz, Moscae, 7 XI 1775 (lat.); II. Ordre donné par Catharine II aux Jésuites de préparer tout pour leur Noviciat (gall.); III. De mandatis imperatricis Catharinae II quoad conservationem Societatis in Alba Russia (lat.), p. 1-6, 1-II-11.

♦ Druk: Moroschkine Michail, *Jezuity v Rossii, s carstvovanija Ekatariny II-j i do nasego vremeni*, Sanktpetersburg 1870, vol. 1, s. 123-124.

12. Litterae datae in Alba Russia Polociae (exeunte anno 1774) de Societate Jesu: Epistola P. Emmanuelis Weigl de collegio Polocensi. – D. Zacharias Czernyszew communicavisse episcopo catholico in Alba Russia Stanislao Siestrzencewicz: 1) ut P. Stanislaus Czerniewicz provincialis instituatur, 2) ut scholastici Societatis ad sacerdotium promoveantur, 3) ut novitiatus Societatis aperitur. – Fragmentum litteris Zachariae Czernyszew ad episcopum Stanislaum Siestrzencewicz. – Responsum episcopi, p. 1-3, lat., 1-II-12.

13. Copia epistolae Petri Toczyłowski ex-SJ, canonici, ad P. Michaelem Łomiński, ministrum Orszanensem, de approbatione spirituali pro jesuitis in dioecesi Vilnensi. Vilnae, 22 I 1774, p. 1-2, pol., 1-II-13.

→ „Kopia listu Piotra Toczyłowskiego ex-SJ, kanonika wileńskiego z 22 I 1774 z Wilna pisanego do Michała Łomińskiego SJ, ministra orszańskiego; Kopia aprobaty duchownej dla ex-jezuitów”.

14. Copia epistolae canonici capituli Vilnensis ad unum patrem in Alba Russia, qui petit dimissionem ex Societate Jesu, Mohilew 1774, p. 1-4, pol., 1-II-14.

→ „Kopia listu jednego prałata kapituły wileńskiej do jednego ex-jezuitę przed czasem porzucającego swoje zgromadzenie, z Mohylewa pisano do Orszy”, 1774.

Fasc. III: Rescriptum seu indultum quod a Clemente XIV datum dicitur, 1773-1774

Index, p. 1-8.

1. [Nota de] Rescritto di Papa Clemente XIV alla imperatrice di Russia Catarina II, p. 1-2, ital., 1-III-1.

2. Risoluzione di Clemente XIV comunicata per il Monseigneur nunzio [Giuseppe] Garampi a Monseigneur vescovo di Warmia [Ignazio Krasiecki] ed agli altri vescovi; Memoriale dal P. Stanislao Czerniewicz; Risposta della Sovrana, p. 1-2, ital., 1-III-2.

3. Nota de aperto novitiato in Alba Russia, 1779, p. 1. – Duae paginae ephemeridis („Gazzetta Universale”, 12 X 1779, p. 657-658) cum Memoriale Stanislai Czerniewicz et Resolutione Clementis XIV (vide 2), p. 1-2, ital., 1-III-3.